

“In en achter de woorden luisteren naar het onzegbare”

Religieuzen over synodaliteit en luisteren

De katholieke kerk is met het Synodaal Proces op weg om een meer luisterende kerk te worden, Gods Volk onderweg. Wat hebben de verschillende geestelijke tradities onder religieuzen te zeggen over goed luisteren? Huub Welzen, prior provinciaal van de Nederlandse Karmelprovincie, wijst op het belang van ‘luisteren in en achter de woorden’.

Huub Welzen houdt van taal, van poëzie, van mystiek. In het Karmelietenklooster te Boxmeer waar we elkaar spreken, vertelt hij in zorgvuldige bewoordingen over zijn lange ervaring in de omgang met teksten en over de vele geloofsgesprekken die hij heeft begeleid.

Zijn keuze om exegese te studeren had alles te maken met zijn verlangen zich te verdiepen in geloofstaal. Hij was vervolgens docent exegese aan de theologische faculteit in Nijmegen en wetenschappelijk medewerker voor Bijbelse spiritualiteit bij het Titus Brandsma Instituut. Maar een louter academische benadering van teksten is duidelijk een te nauw keurslijf voor hem. Hij heeft na zijn studie daarom een opleiding bibliodrama gevolgd. “In bibliodrama ‘trekken mensen een rol aan’ in een

met elkaar in die rol. Soms ontstaan zo prachtige dingen. Het is me ooit gebeurd dat het mij na zo’n gesprek, ik weet niet meer om welk verhaal het ging, ineens haarscherp duidelijk werd wat het betekent: Je mag zijn zoals je bent, met je hele hebben en houden. Ook als gespreksleider neem je vaak zo’n rijkdom mee van dit soort gesprekken!”

Rond de Schrift

De afgelopen maanden hebben velen tijdens de grote consultatiefase van het Synodaal Proces ervaren hoeveel het oplevert om in alle rust en met grote aandacht naar elkaar te luisteren. Huub vertelt dat de karmelieten in Nederland al vele decennia werken met een methode van gezamenlijke Bijbellesing waarin goed luisteren naar de tekst en naar elkaar

centraal staan. De methode is beschreven in een boekje, getiteld ‘Rond de Schrift’ dat is uitgegeven door de KBS. Het is een heel eenvoudige methode, legt hij uit, waar-

stil bij de tekst zelf. Wat valt op, bij welke woorden blijft men haken? In een tweede ronde is de insteek op de deelnemers zelf gericht. Wat doet het lezen van de tekst en datgene wat is besproken, met mij?

Opnieuw vertelt Huub hoe verrijkend deze gesprekken ook voor hem zijn geweest. “Ik heb in bijna alle Karmelgroepen in Oost-Nederland dit soort gesprekken begeleid. Dat heeft me zoveel geleerd! Je moet als begeleider soms enige informatie geven, maar dan moet je jezelf terugtrekken. Je rol is niet die van docent. Je brengt mensen met elkaar in gesprek over hun gelovige ervaring. Mijn medebroeder Kees Waaijman sprak vaak over God als ‘Wezer’. Ik kan me herinneren dat iemand na een geloofsgesprek ooit opmerkte: ‘Wezer was er!’”

Leren op zielsniveau

In de kerkvisie van Huub Welzen staat daarom niet zozeer de docerende taak centraal, ecclesia docens, maar de onderscheidende taak, ecclesia discernens. Te vaak zijn geloofsgesprekken naar zijn mening het betrekken van stellingen: zo is het of zo is het niet. De uitdaging voor een luisterende Kerk is voor hem om religieuze ervaringstaal in verband te brengen met de geloofstraditie. Om samen tastend te zoeken naar de ervaring die ten grondslag ligt aan wat wordt gezegd.

“Als we luisteren met de oren van de ziel kan het gebeuren dat we het onzegbare verstaan en dat onze gebrekkige taal ons invoert in het niet te vatten geheim van God”

bijbels verhaal”, legt hij uit. “Het Bijbelse verhaal wordt als het ware de wereld waarin zij zich bewegen. De gespreksleider spreekt de deelnemers aan in de rol die ze gekozen hebben. De deelnemers spreken ook

in aandacht is voor de interactie tussen lezer en tekst. Samen zoeken deelnemers onder leiding van een gespreksleider naar de gelovige ervaring die in de tekst is uitgedrukt. In een eerste ronde staan deelnemers

Het gaat erom naar de bewogenheid van de spreker te luisteren, om in en achter de woorden te luisteren naar het onzegbare. Het is luisteren met de oren van de ziel. Het kan dan gebeuren dat we het onzegbare verstaan en dat onze gebrekkige taal ons invoert in het niet te vatten geheim van God.”

Religieuze taal wemelt daarom van de beeldspraak, vergelijkingen

Daartoe moet een veilige ruimte worden gecreëerd, waarin mensen zich vrij en veilig voelen om hun intieme religiositeit te delen. Dat werkt gemeenschapsbouwend. Geloofsoverdracht is voor Huub Welzen niet in de eerste plaats een rationeel gebeuren. “Mensen leren niet op het rationele niveau, maar op het niveau van de ziel”, zegt hij. Hij erkent dat tegenwoordig nog maar weinig mensen weet hebben van Bijbel of geloofstraditie. Maar dat betekent niet dat er geen religieuze ervaring meer is. Alleen ontbreken daar woorden voor door de ont-traditionalisering. “Veel mensen dromen en verlangen naar een wereld van vrede en gerechtigheid, naar een werkelijkheid die alles te boven gaat en alles overstijgt. Als kerk moeten we daarnaar leren luisteren met de oren van de ziel.”

Naast de rationele kennis die zo’n allesoverheersende rol heeft in onze cultuur, moeten we ruimte maken voor een ander soort kennis. In navolging van Augustinus, spreekt Welzen over een ander soort weten, het ‘weten van de liefde’. “Religieuze ervaringstaal heeft een eigen karakter. Het is niet leerstellig of definiërend. Het weten van de liefde laat het geheim van de ander bestaan.

en poëtische wendingen. Maar ze staat ook bol van contradicties en paradoxen, licht Welzen toe. “Het is liefdestaal die probeert uit te drukken wat de liefde is en wat de geliefde betekent. De bewogenheid om God roept steeds nieuwe beelden en steeds nieuwe taal in ons wakker.”

Hij illustreert dit met een mooie anekdote. Een parochiaan protesteerde eens dat hij zoveel nadruk legde op taal. Geloof gaat toch om handelen? Huub vertelt verder: “Het was een eenvoudige man uit een dorpje in de Peel. Hij gaf als voorbeeld van echt geloven hoe een vrouw uit zijn dorp door dik en dun een behoeftige vrouw bezocht en steunde. ‘Wat deed dat met jou?’, vroeg ik hem. Hij antwoordde: ‘Ik vond dat zo mooi, dat ik er een gedicht over heb geschreven.’ Een regel daaruit is me altijd bijgebleven: ‘Zelfs haar ijsjes waren warm.’ Hij had gezien hoe die behulpzame dorpsgenote eens een ijsje had meegebracht voor die behoeftige vrouw. Die man zei iets over zijn geraakt zijn dat iemand een behoeftige bezoekt en dat daarin liefde en erbarmen vorm krijgt. Pure liefdestaal!”

Godsbegrip

Vorig jaar is Titus Brandsma heilig verklaard. Voor de Nederlandse

karmelieten was dit aanleiding om het gedachtengoed van Brandsma opnieuw onder de aandacht te brengen. Huub vertelt dat Brandsma inzag hoe elke tijd een eigen Godsbegrip nodig heeft. In 1932 hield hij tijdens de Dies van de Katholieke Universiteit Nijmegen een rede over het Godsbegrip die veel impact heeft gehad. De tekst is nu nog zeer relevant, meent Huub. Titus schets eerst hoe elke tijd zijn eigen Godsbegrip heeft gehad en hoe sinds de Verlichting het Godsbegrip is vervaagd in de westerse wereld. Vervolgens stelt hij de vraag: Wat zou voor onze tijd een goed Godsbegrip zijn? Zijn eigen antwoord was dat we God moeten zoeken als de grond van ons wezen, dat we moeten ontdekken dat God in ons woont en wij in God. Ontdekken dat God aanwezig is in alles wat je omringt, in heel de schepping, in heel het universum. “Profetische woorden, nu met de klimaatcrisis”, merkt Huub op. “Voor Titus vloeien contemplatie en actie in elkaar over. De verhouding met God vloeit over in aandacht voor de medemens, aandacht voor de schepping. Het eerste en tweede gebod vloeien in elkaar over.”

De drie pijlers van het Synodaal proces – *communio*, *participatie*, *missie* – komen in het gesprek met Welzen spontaan allemaal aan bod. Gemeenschap ontstaat wanneer er onderling respect is en een veilige ruimte wordt gecreëerd waarin mensen hun ervaringen durven delen. De ervaring van iedereen doet er toe, iedereen ervaart iets van Gods grootheid en wijst daarmee ook iets aan van de weg die we te gaan hebben. Onze missie als gelovigen is in de visie van Welzen niet zozeer om geloofswaarheden te verkondigen, maar om die in een wederkerig proces op het spoor te komen.

GERARD MOORMAN

Religieuzen en de synode na Praag: hoe nu verder?

Het synodale proces begint op stoom te raken. En het proces gaat nog wel even door. Broeder Richard Steenvoorde o.p., delegatielid in Praag bij de Europese synodale bijeenkomst, praat ons bij en blikkt vooruit.

Waar zijn we nu? In januari van dit jaar leverde de KNR samen met het Katholieke Vrouwenennetwerk en het bisdom 's-Hertogenbosch een samenvatting van de reacties op het werkdokument voor de Europese synodale bijeenkomst in Praag. In februari ging een delegatie van vier personen naar Praag om daar de Nederlandse inbreng te verwoorden. Het slotdocument van Praag verscheen in april, net op tijd voor de samenstellers van de mondiale synthese. In juni verscheen deze mondiale synthese als *instrumentum laboris* voor de synodale bijeenkomst van de bisschoppen (en anderen) in Rome dit najaar. En voordat het jaar uit zal zijn, ligt er een bijgewerkt rapport waar de hele wereldkerk weer over geconsulteerd wordt!

Instrumentum laboris

Al dat gepraat, je vraagt je af of dat de synode over synodaliteit niet veel te lang gaat duren? Wanneer gaat er dan eindelijk eens wat veranderen? En toch, die twee vragen - over duur en veranderingen in de kerk - zijn niet waar de synode over synodaliteit over gaat. Dat wordt heel duidelijk als je het meest recente document, het *instrumentum laboris*, bekijkt. Het is niet een tekst geworden die de mening van de wereldkerk samenvat en waar men vervolgens in oktober nog wat aan kan gaan sleutelen. Integendeel, het is een werkboek geworden voor de deelnemers in Rome, een opdrachtenboek vol met vragen waarover men in gesprek moet gaan.

De vragen zijn open geformuleerd zodat ook het gesprek open kan plaats

vinden. Dat maakt dit *instrumentum laboris* een uniek document in de kerkgeschiedenis. De kerk vraagt, luistert, en probeert samen te onderscheiden, niemand heeft de antwoorden al klaarliggen. Het wordt een proces dat we samen, leken, religieuzen, kerkleiders gaan doen. En dan is het ook meteen duidelijk dat dit proces volgend jaar oktober nog niet af kan zijn. Dat had ook niemand - behalve in Nederland misschien - verwacht. De synode gaat over een nieuwe manier van samen kerk zijn, samen verantwoordelijkheid nemen ook als het moeilijk wordt, ook als de meningen ver uit elkaar liggen. Daar heb je tijd voor nodig, dat vraagt om geduld, en om betrokkenheid.

Wij zijn in Nederland misschien wel een beetje beducht voor het proces. Niemand, de bisschoppen, de religieuzen, en zeker jongere katholieken zit te wachten op een herhaling van de pijn en teleurstelling na het pastoraal concilie van Noordwijkerhout en de daaropvolgende polarisatie. We hebben sinds die tijd eigenlijk niet goed geleerd hoe we wel met elkaar in gesprek kunnen blijven als het moeilijk wordt. Het synodale proces biedt daar kansen voor, maar dan moeten we nu wel met zijn allen vaart gaan maken, de volgende ronde komt eraan.

Nieuwe noden

Van oudsher hebben religieuzen zich in de kerk altijd dienstbaar gemaakt op manieren waar de rest van de kerk niet aan toe kwam. In de negentiende eeuw ging dat over zorg, onderwijs en missie. Na het Tweede

Vaticaan Concilie ging het ook over liturgische vernieuwing en toerustingswerk voor kerkelijke werkers en leken. De synode over synodaliteit brengt nieuwe noden aan het licht. En dus is de vraag aan ons: hoe gaan we daarop reageren?

Wat kunnen religieuzen doen?

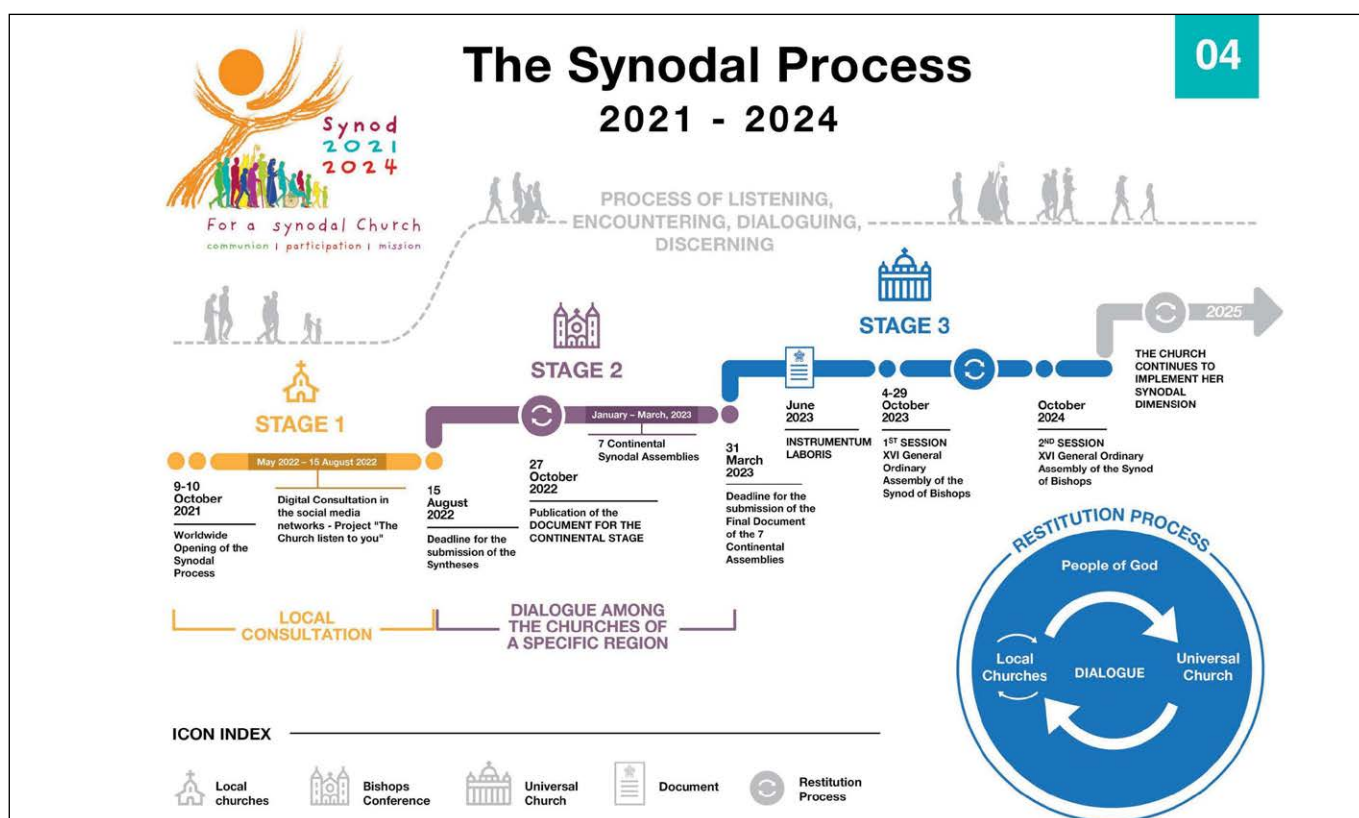
Wat kunnen wij als religieuzen doen? Ten eerste, niet onbelangrijk, bidden voor de synode, concreet bidden voor de gave van de Heilige Geest voor iedereen die meedoet, maar ook voor iedereen die (nog) niet meedoet en er wel bij zou moeten zijn. Ten tweede, wij kunnen in en rondom onze gemeenschappen bijeenkomsten organiseren over de synode, met inhoud, met ruimte voor ontmoeting, in een ontspannen sfeer: synode wandelingen, synodale studiedagen, een synodale bierproeverij. Ten derde, we kunnen erop uit, net zoals het initiatief 'Klooster op Wielen' naar festivals gaat, kunnen religieuzen aanbieden om in parochies en op andere plaatsen iets te delen van de ervaringen van gemeenschapsleven met verschillen, van het luisteren naar elkaar en elkaar niet laten vallen, van het omgaan met culturele verschillen en generatiekloven. Religieuzen hebben goud in handen, en het behoort niet tot onze aard om dat voor onszelf te willen houden.

Denk niet te makkelijk, het zal mijn tijd wel duren. Synodaliteit gaat niet over de kerk van morgen, maar over de kerk van vandaag. Wie durft? En wie durft er dan ook mee te doen? De velden staan vol!

DR RICHARD STEENVOORDE O.P.

Richard Steenvoorde tijdens een presentatie over het vervolg van de Synode tijdens de Algemene Vergadering

Het schema van het verloop van de synode. We bevinden ons nu in fase 3.
Het Instrumentum Laboris is verschenen en in oktober is de Bisschoppenconferentie

Tijdens de Algemene Vergadering van 22 juni jl. spraken broeder Richard Steenvoorde en Monique van Dijk – Groeneboer, beiden lid van de Nederlandse delegatie in Praag, over hun ervaringen daar. Hun inleiding zijn vanaf half augustus terug te lezen op de website van de KNR: www.knr.nl/synode.

Het *instrumentum laboris* waarover gesproken wordt, is sinds juni beschikbaar in diverse talen via de speciale website voor de synode: www.synode.va. In de loop van augustus komt er een Nederlandse vertaling beschikbaar via de websites van de KNR en van luisterend op weg.

De Commissie Presentie Religieuzen bereidt liturgisch materiaal voor om tijdens de Synode in oktober een gebedes- tafette te houden met religieuze instituten. Meer informatie hierover volgt via de INFObrief en website van de KNR